

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İPTAL KARARLARI BAĞLAMINDA İDARÎ YAPTIRIMLARDA ZAMAN BAKIMINDAN UYGULAMA İLKESİ¹

PRINCIPLE OF IMPLEMENTİNG ADMINISTRATIVE SANCTIONS IN TERMS OF TIME IN CONTEXT OF CONSTITUTIONAL COURT'S ANNULMENT DECISIONS

Şahap KAYMAK*

ÖZ

İdarenin sahip olduğu yetkilerden biri de yaptırım yetkisidir. Toplumsal düzenin korunması gerekliliği idarenin bu yetkisini kullanmasına neden olur. Yetkinin kullanılmasıyla birlikte uygulanan idarî yaptırımlar muhatapları üzerinde çeşitli hukukî sonuçlara yol açtığından yargısal denetime konu olabilmektedir. Bu denetim esnasında, idarî yaptırımların zaman bakımından uygulama ilkesi de yargı organlarınca dikkate alınmaktadır. Kanun koyucunun öngördüğü hâller dışında zaman bakımından uygulama ilkesinin göz önünde bulundurulması gerektiği diğer bir durum Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarıdır. Çalışmada, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarının geriye yürüyüp yürümediği, iptal kararlarının devam eden davalar üzerindeki etkisi, iptal kararlarının yürürlüğe gireceği tarihin ertelenmesinin mevcut davalara yansımaları ve aradaki kanunun iptalinin neticeleri çerçevesinde idarî yaptırımlarda zaman bakımından uygulama ilkesi incelenmiştir. Bu amaçla, konuyla ilgili yargı kararlarından da yararlanılarak iptal kararlarının yargı organlarınca farklı gerekçelerle değerlendirildiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, iptal kararlarının yeknesak bir şekilde zaman bakımından uygulama ilkesini etkilemediği anlaşılmıştır.

¹ Bu makale, “İdarî Yaptırımlarda Lehe Kanun İlkesi” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Makalenin Geliş Tarihi : 14.03.2022

Makalenin Kabul Tarihi : 11.05.2022

* Danıştay Tetkik Hakimi

sahapkaymak@hotmail.com ORCID ID: 0000-0001-8222-2472

Anahtar Kelimeler: İdarî Yaptırım, Zaman Bakımından Uygulama, Türk Ceza Kanunu, Anayasa Mahkemesi, İptal Kararı

ABSTRACT

One of the powers the administration has is enforcement authority. The need to maintain social order causes the administration to exercise its authority. With the exercise of authority, administrative sanctions can be subject to judicial supervision, resulting in various legal consequences for their interlocutors. During this audit, the principle of implementing administrative sanctions in terms of time is also considered by the judicial bodies. Another case in which the principle of implementation should be considered in terms of time, other than the circumstances stipulated by the legislator, is the annulment decisions of the Constitutional Court. The study examined whether the Constitutional Court's annulment decisions backwards, the impact of annulment decisions on ongoing cases, the postponement of the date when the annulment decisions will take effect, and the principle of implementation of administrative sanctions in terms of time within the framework of the outcome of the annulment of the law. To this end, it was determined that the decision to annulment was considered on different grounds by the judiciary. As a result, it became clear that annulment decisions did not, in a uniform way, affect the principle of implementation in terms of time.

Keywords: Administrative Sanction, İmplementation in Terms of Time, Turkish Penal Code, Constitutional Court, Annulment Decision

GİRİŞ

Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri de zaman bakımından uygulama ilkesidir. Ülkemizde tarihsel olarak izlenen suç politikaları günümüzde suç-idarî yaptırım ayrımını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, idarî yaptırımların yargısal uyuşmazlık konusu yapılması hâlinde Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları, zaman bakımından uygulama ilkesini etkilemektedir. Ancak, bu etkinin ne yönde olacağı hususunda somut ve objektif nitelikte bir ölçüt bulunmamaktadır. Kaldı ki, iptal kararlarının etkisiyle ilgili olarak zaman bakımından uygulama ilkesi yönünden yargı organlarının farklı hukukî gerekçelerle karar

verdikleri de bilinmektedir. Öğreti ve içtihat birliği bulunmayan bu konuda bilimsel açıdan literatüre katkı sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Zira öğretide, bir yandan genel olarak Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarının etkisine ilişkin hukukî tartışmalar devam ederken, öte yandan iptal kararları özelinde zaman bakımından uygulama ilkesine ilişkin yeterli sayıda bilimsel çalışmanın bulunmadığı gözlenmiştir. Tartışmaların büyük ölçüde ceza hukuku eksenli yapılması da, bu durumun sebeplerindedir. Oysa, Anayasa Mahkemesi iptal kararlarının idarî yaptırımlarda zaman bakımından uygulama ilkesi üzerindeki etkisinin hukukî sonuçları son derece önemlidir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarıyla sınırlı olarak zaman bakımından uygulama ilkesi incelenmiş ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmamızın amacı, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarının geriye yürüme meselesi, mevcut davalar bakımından değerlendirilmesi, yürürlüğünün ertelenmesi hâlinde etkisi ve aradaki kanunun iptalinin sonuçları başlıkları altında zaman bakımından uygulama ilkesinin irdelenmesidir. Böylece, zaman bakımından uygulama ilkesinin iptal kararlarından her zaman aynı şekilde etkilenmediği bilimsel açıdan vurgulanmıştır. Çalışmamızda, idarî yaptırımların kavramsal çerçevesinin ele alınmasından sonra, zaman bakımından uygulama ilkesinin açıklanması ve söz konusu ilkenin iptal kararlarıyla bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Yöntem olarak yorumlayıcı bir yaklaşımla konu ele alınmıştır. Literatür taramasında, konuya ilişkin kitap, dergi, makale ve yargı kararlarından faydalanılmıştır.

1. İDARİ YAPTIRIM KAVRAMI

Yaptırım, hukuk kurallarının öngördüğü emir veya yasağa aykırılık hâlinde uygulanan cezadır². Bu ceza, aynı zamanda bir hukuk kuralının ihlâli hâlinde uygulanan cebirdir³. Hukuk kurallarına

² GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, “İdari Ceza Hukuku ve Anlamı; İdarenin Cezai Müeyyide Tatbiki”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, 1963, s. 117.

³ GÖZLER, Kemal, İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları, 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011, s. 168.

uyulmaması hâlinde yaptırım uygulanmaması durumunda toplumsal düzenin sürdürülebilirliği mümkün görünmediği gibi, temel hak ve hürriyetlerin korunması da zorlaşacaktır⁴. Bu nedenle, hukuk normlarının gücü cebrin mevcudiyetini korumasından ileri gelmektedir⁵. Dolayısıyla, bireylerin birtakım hak ve yetkileri olmakla birlikte kendilerine yüklenen bazı yükümlülükler de vardır. Eğer bireyler bu yükümlülüklerini ifa etmekten imtina ederse yaptırım şeklinde karşılaşacağı zor kullanma araçları olacaktır⁶.

İdarenin, yürütmekle sorumlu olduğu faaliyetlerini icra edebilmek için yaptırım uygulama yetkisine sahip olması gerekir. Kamunun görev ve faaliyet alanının genişlemesi⁷ ve kamu düzeninin sağlanması gerekliliği idarenin yaptırım yetkisiyle doğrudan bağlantılıdır⁸. Bunun için idareler düzenleyici ya da bireysel işlemler aracılığıyla yaptırım yetkisini kullanmaktadır⁹. Esasen idarî yaptırımların düzene davet edici bir fonksiyonu olduğundan bu tür yaptırımlar ikaz niteliği taşımaktadır¹⁰. Temel olarak ikazın ilgililerce caydırıcı olarak algılanmaması hâlinde ise daha ağır nitelikteki hukukî sonuçlarla karşılaşılması ihtimal dâhilindedir.

⁴ ÖZKAN, Gürsel, “İdari Yaptırımlar, Lehe Kanun Uygulaması ve Yargıya Güven”, International Conference on Eurasian Economies 2020, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 176.

⁵ GÜRİZ, Adnan, Hukuk Felsefesi, 13. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2018, s. 70.

⁶ BİLGE, Necip, Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 22.

⁷ XIV. Uluslararası Ceza Kongresi Kararları (1-7 Ekim 1989 Viyana), Bölüm I: Ceza Hukuku İle İdari Ceza Hukukunun Ayırt Edilmesinde Hukuki ve Pratik Sorunlar, (çev. Nur Centel), Argumentum, 1990, s. 6.

⁸ BALTA, Tahsin Bekir, İdare Hukukuna Giriş I, TODAİE Yayınları No:117, Ankara, 1970, s. 201.; GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017, s. 232.

⁹ ÖZKAN, s. 176.

¹⁰ MAHMUTOĞLU, Fatih Selami, “Suç-Kabahat Ayrımı-İdari Ceza Hukuku'nun Temelleri”, (der. İlhan Uluşan, Funda Başaran Yavaşlar), İdari Ceza Hukuku Sempozyumu, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 42.

Öğretide, idarî yaptırımların, idare tarafından ve idare hukuku kuralları çerçevesinde uygulandığı kabul edilmektedir¹¹. Balta, idarî yaptırım yerine idarî ceza kavramını kullanmaktadır. İdarî ceza, ilgililerin idare hukukuna aykırı davranışlarından dolayı verilen cezadır¹². Özay'a göre, idarî yaptırım, idarenin kanunların verdiği yetkiye dayanarak herhangi bir yargı kararına ihtiyaç olmaksızın idare hukuku ilkeleri çerçevesinde tesis ettiği idarî bir işlem neticesinde uyguladığı yaptırımlardır¹³. Zanolini, idarî yaptırımı, idarenin emir ve talimatlarına aykırı hareket edilmesi hâlinde bizahiti idare tarafından uygulanan ceza olarak tanımlamaktadır¹⁴. Tan, idarî yaptırımları, idarî bir ihlâlî karşılığında idarenin kamu gücünü kullanarak uyguladığı tek yanlı idarî bir işlem şeklinde tanımlayarak idarî yaptırımların ceza yaptırımlarından ayırıcı özelliklerini ortaya koymaktadır¹⁵.

Öğretideki tanımlar dışında mer'i mevzuatta öngörülen kuralların idarî yaptırım niteliği taşıyıp taşımadığı yargı kararlarında da tartışılmaktadır. Sözgelimi, 4046, 3465 ve 3996 sayılı Kanunlar çerçevesinde işletme hakkı verilen veya devredilen otoyoldan veya erişme kontrolünün uygulandığı karayolundan geçiş ücreti ödenmeden geçiş yapılması hâlinde, geçiş ücreti ile birlikte geçiş ücretinin on katı tutarında ödenecek cezanın işletici şirketler tarafından genel hükümlere göre tahsil edileceğini düzenleyen 6001 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 30. maddesinin 5. fıkrasının birinci cümlesinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi somut norm denetimi neticesinde, Karayolları Genel Müdürlüğü ile 4046, 3465 ve 3996 sayılı Kanunlar çerçevesinde özel hukuk hükümlerine tâbi şirketlerin işletimindeki otoyollar veya erişme kontrolünün uygulandığı

¹¹ ÖZAY, İl Han, İdarî Yaptırımlar Kuramsal Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1985, s. 36.

¹² BALTA, s. 201.

¹³ ÖZAY, s. 35.

¹⁴ ZANOBİNİ, Guido, İdari Müeyyideler, (çev. Halil Yılmaz Günel), Sevinç Matbaası, Ankara, 1964, s. 69.

¹⁵ TAN, Turgut, "İdarî Yaptırımlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki Güvenceler", Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'e Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 310-311.

Şahap KAYMAK

karayollarının yapım ve işletme usûl ve esaslarındaki farklılıkları vurgulayarak söz konusu fiilin kabahat olarak nitelendirilemeyeceği ve ödenecek cezanın kolluk faaliyeti içinde yer alan idarî nitelikte bir yaptırım olarak kabul edilemeyeceği; öngörülen cezanın, idarî para cezalarından nitelik, yaptırım kararı verecek olan mercii, kanun yolları ve tâbi olunan hükümler yönünden farklılık gösterdiği, bu tür cezaların özel hukuk alanında değerlendirilmesi gereken “sui generis” yapıda olduğu gerekçesiyle anılan başvuruyu reddetmiştir¹⁶.

Danıştay ise, Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği'nin 37. maddesinin 7. fıkrasının ve söz konusu fıkra uyarınca Kasım 2020 döneminde üretilen enerji bedelinin ödenmeyerek YEK Destekleme Mekanizması'na¹⁷ bedelsiz katkı olarak dikkate alınmasına ilişkin işlemin iptali ve yürütmesinin durdurulması ile davalı idarelerin hizmet kusuru nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen fazlaya ilişkin hakları saklı kalmak kaydıyla şimdilik 30.000,00-TL tazminatın ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan bir davada, dava konusu düzenleyici işlemde öngörülen lisanssız üretim tesisi sahibi şirketlerin, kendi tüzel kişiliği altında veya üçüncü bir tüzel kişi bünyesinde tüm aktif ve pasifleri ile birlikte birleşmek istemesi hâlinde, birleşme usûllerine uyulmaması karşılığında ilgili ayda üretilen enerji bedelinin ödenmemesini idarî yaptırım olarak nitelendirerek yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir¹⁸. Danıştay, dava konusu kuralın, üst hukuk normuna aykırı olmasının yanı sıra ilgililerin cezalandırılmasını amaçladığını gerekçe olarak belirtmiştir.

İdarî yaptırımların sahip olduğu özellikler de diğer idarî işlemlerden farklı tanımlanmasına neden olmaktadır. İdarî yaptırımların caydırıcılığı, bu yaptırımları klasik anlamdaki diğer idarî işlemlerden

¹⁶ AYM, E:2017/166, K:2018/8, T:18.01.2018.

¹⁷ 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun'un 3. maddesinin (14) numaralı alt bendinde, YEK Destekleme Mekanizması, bu Kanun kapsamındaki yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim faaliyeti gösterenlerin faydalanabileceği fiyat, süreler, miktarlar ve bunlara yapılacak ödemelere ilişkin usul ve esasları içeren destekleme mekanizması olarak tanımlanmıştır.

¹⁸ Danıştay 13. D, E:2021/4020, T:10.01.2022.

ayırmaktadır¹⁹. Yaptırımın ağırlığı, idarî tedbir niteliğini²⁰ aşarak ilgilinin ihlâl ettiği hukuksal yarara daha fazla değer atfedilmesinin sonucudur. Bu değer, mer'î mevzuatta ilgiliyi aynı fiili tekrar işlemekten alıkoymaya matuftur. İdarî yaptırımların idarî işlem niteliği, diğer bir baskın özelliğidir²¹. İdarî işlem, kamu gücü kullanılarak hukukî sonuç doğuran işlemdir. Kamu gücü işleme idarî vasfını kazandırmakta olup²², idarenin tek yanlı ve re'sen icra ederek uyguladığı idarî yaptırımlar da birer idarî işlemdir.

Yükümlendirici idarî işlem niteliğindeki idarî yaptırımlar, hukuksal korunma testi ölçütüyle diğer yükümlendirici idarî işlemlerden farklı olarak birtakım ayrıcalıklı hukukî güvenceye sahiptir. Savunma hakkının tanınması, zaman bakımından uygulama ilkesi, yaptırım kararı verilirken ölçülülük ilkesinin dikkate alınması gibi hukukî güvenceler gerekmezsiniz işlemin ilgilisi yönünden genel hukuksal koruma yeterli ise, bu işlem idarî yaptırım olarak değerlendirilemeyecektir²³. Usûle ve esasa ilişkin bu hukukî güvenceler gerek kanun koyucu tarafından gerekse de yargı organları tarafından sağlanarak²⁴ işlemin idarî yaptırım niteliğinde olup olmadığı anlaşılabilir.

2. İDARİ YAPTIRIMLARIN TÜRLERİ

İdarenin sahip olduğu düzenleme ve denetleme yetkisi sınırlarının genişleme eğiliminde olması yaptırımların çeşitliliğini artırmıştır. Ekonomiden gündelik yaşama, personel hukukundan vergisel konulara

¹⁹ ERDİNÇ, Burcu, “İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 2, 2012, s. 251.

²⁰ Nitelik kriteri bakımından idarî yaptırımların idarî ceza ve idarî tedbir olarak sınıflandırılması hâlinde, idarî ceza ve idarî tedbir ayrımı yapma güçlüğü karşısında, söz konusu güçlüğü yaptırımın bireyler lehine daha çok hukuksal koruma araçları öngören idarî ceza olarak kabul edilmesiyle aşılabileceğine ilişkin olarak Bkz. ULUSOY, Ali Dursun, Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 459-460.

²¹ TAN Turgut/BAYAZIT Bahar, İdare Hukuku, 10. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s. 391.

²² GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Cilt:1, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 763.

²³ ULUSOY, Ali Dursun, İdari Yaptırımlar, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 35-36.

²⁴ TAN/BAYAZIT, s. 393.

kadar birçok alanda idare düzenleme ve denetleme yetkisini kullanmaktadır. Bu yetki, toplumsal ihtiyaçlar neticesinde kullanıldığı gibi, idarenin belli bir konuyu düzenleme gereksinimi nedeniyle de kullanılmaktadır. Nitekim, Covid-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan birtakım ihlaller karşılığında idarî yaptırımların uygulanması suretiyle söz konusu yetkinin kanuni dayanağı, kullanılma biçimi, gerekçesi gibi hukukî tartışmalar yaşanmıştır.

Öğretide, idarî yaptırımları konu yönünden sınıflandırmanın zorluğu ve yaptırımların çeşitliliğinden dolayı idarî-mali yaptırımlar ve bireysel yaptırımlar olarak ikili bir sınıflandırma yapıldığı gibi²⁵; tedbir niteliğinde, yürütülen faaliyete ilişkin, bireylerin malvarlığına yönelik ve söz konusu yaptırımların kapsamına girmeyen diğer yaptırımlar olarak da sınıflandırma yapılmaktadır²⁶. Bir başka sınıflandırmada ise, idarî yaptırımlar uygulanacak hukukî rejimin farklılığından dolayı idarî ceza ve idarî tedbir şeklinde ayrılmıştır²⁷. Bu nedenle, idarî yaptırımları genel olarak idarî para cezaları, mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve diğer idarî tedbirler ve disiplin cezaları alt başlıkları hâlinde sınıflandırabiliriz.

2.1. İdarî Para Cezaları

İdarî para cezaları, herhangi bir yargı kararına ihtiyaç olmaksızın kanunun verdiği yetki çerçevesinde yine kanunda öngörülen ihlâlin karşılığı olarak bir miktar paranın alınmasını gerektiren bir idarî yaptırım türüdür²⁸. Adlî para cezası da bir miktar paranın suçun faili tarafından ödenmesini öngörmekle birlikte, her iki para cezası karar mercii, para cezasının infazı ve para cezasının hukukî sonuçları

²⁵ OĞURLU, Yücel, İdarî Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma İdarî Ceza Hukuku ve İdarî Cezalara Karşı Başvuru Yolları, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001, s. 88.

²⁶ MAHMUTOĞLU, Fatih Selami, “İdari Para Yaptırımını Gerektiren Eylemler Yönünden Yargılama Rejimi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 55, Sayı 1-2, 1996, s. 151-152.

²⁷ İdarî cezaların regülatif cezalar, kabahat cezaları ve disiplin cezaları; idarî tedbirlerin geçici engelleme, idarî iznin geri alınması, eşyaya geçici el koyma ve atipik idarî tedbirler olarak ayırımına ilişkin Bkz. ULUSOY, İdari Yaptırımlar, s. 11.

²⁸ KARABULUT, Mustafa, İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 22.

yönünden ayırt edici özelliklere sahiptir²⁹. Kaldı ki, idarî para cezaları toplumsal düzenin korunmasını amaçladığı gibi, ihlâl edici davranışlarından dolayı ilgilileri ikaz etme fonksiyonunu da yerine getirmektedir³⁰.

İdarî para cezalarının türleri, maktu, nispi veya kanunda alt ve üst sınırları belirlenen cezalardır³¹. Maktu idarî para cezası, kanunda öngörülen haksızlık teşkil eden fiil karşılığında değişmeyen sabit bir miktarın uygulanmasıdır³². Maktu cezada ilgilinin kişiliği yönünden herhangi bir ayırım yapılmamakta olup, fiilin işlenmesi yeterlidir. Ceza miktarının tespitinde ise, fiilin işlendiği tarihte geçerli olan miktar önemlidir. Fiil tarihi ile yaptırım tarihinin farklı olması hususu, miktarın hangi tarihte yürürlükte bulunan mevzuata göre tespit edileceği sorununa neden olmaktadır. Bu durum karşısında, idarî işlem niteliğinde olan idarî yaptırımların yargısal denetimi fiilin işlendiği tarihteki kurallara göre yapılmalıdır³³.

Nispi idarî para cezası, ihlâl edilen hukuksal değer karşılığında ilgilinin elde ettiği menfaatin veya neden olduğu zararın büyüklüğüne bağlı olarak değişkenlik gösteren para cezasıdır³⁴. Asgari ücret, zararın ağırlığı, yaptırım konusu malın değeri gibi belli bir parasal değer üzerinden hesaplanmaktadır. Bu para cezası türünde alt ve üst sınır değerlerin belirlenmesi zorunlu değildir. Ancak, alt ve üst sınır ya da maktu

²⁹ GÜÇLÜ, Yaşar, İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 96.

³⁰ MAHMUTOĞLU, İdari Para Yaptırımını Gerektiren Eylemler Yönünden Yargılama Rejimi, s. 154.

³¹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Ceza Bölümü Genel Kurulu, konu yönünden para cezalarını, kamu, tazminat, idarî ve disiplin olarak sınıflandırmak suretiyle kamu para cezalarını maktu ve nispi şeklinde ikiye ayırmaktadır. Genel Kurul'un bugünkü anlamda alt ve üst sınırları belirlenen para cezalarını ise, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndan hareketle kanunda öngörülen asgari ve azami sınırlar arasında hâkim tarafından takdir edilen ve maktu para cezalarının içinde yer alan mütefavit para cezaları olarak değerlendirdiğine ilişkin Bkz. YİBCBGK, E:1984/1, K:1984/5, T:25.06.1984.

³² KANGAL, Zeynel Temel, Kabahatler Hukuku, 2. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 266-267.

³³ ULUSOY, İdari Yaptırımlar, s. 213.

³⁴ KANGAL, s. 279.

oranda bir alt limit öngörülebilir³⁵. İlgilinin statüsü de ceza miktarının belirlenmesinde etkindir. Aynı fiilin farklı hukukî statüye sahip kişiler tarafından işlenmesi ölçülülük ilkesi gereğince ceza miktarının değişmesine neden olmaktadır.

Diğer bir idarî para cezası türü, kanun koyucunun takdirine bağlı olarak, ihlâl edilen hukuksal değerın ağırlığıyla orantılı alt ve üst sınırları gösterilmek suretiyle belirlenir³⁶. Alt ve üst sınırlar içerisinde kalmak suretiyle ceza miktarının tespiti idarenin takdirindedir. İdare takdir yetkisini kullanırken 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesinde belirtildiği üzere, fiilin ağırlığı, ilgilinin kusuru ve ekonomik durumunu dikkate alarak hareket etmek zorundadır. Bu unsurlar değerlendirilerek ölçülülük ilkesi bağlamında yaptırım uygulanıp uygulanmadığını yargı organları re'sen denetlemektedir. Ayrıca, ilgilinin aleyhine kullanılan yetkinin gerekçesinin açıklanması idarenin bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında zorunludur. Zira ilgili, davacı sıfatıyla yargı organları önünde hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı çerçevesinde savlarını ileri sürebilmesi için yaptırım gerekçesini bilmelidir. Ancak, gerekçe belirtme zorunluluğu sadece işlem metniyle sınırlı değildir. İdarî yaptırımın uygulanmasına kadar geçen hazırlık süreci içerisinde de gerekçe belirtilebileceği gibi, yargısal denetimde idarenin sunduğu savunma dilekçesinde de gerekçe ifade edilebilir.

İdarî para cezalarının ödenmesi ve yargısal yönden kesinleşmesine gelince, ilgili gerçek kişinin ölümü hâlinde idarî para cezasının ödeme ve kesinleşme unsurları yönünden farklı hukukî sonuçlar doğmaktadır. İlgilinin idarî para cezasını ödedikten sonra ölümü, henüz yargısal yönden kesinleşmeyen cezanın mirasçılara iadesini gerektirebilir. Mirasçılar tarafından idarî para cezasının iptali istemiyle açılan davanın lehlerine sonuçlanması durumunda söz konusu ceza miktarının mirasçılara iadesi zorunludur. Zira, terekenin varlığına dâhil olan ceza mirasçılarının hukukî menfaatini etkilemektedir. İlgilinin idarî para cezasını ödemediği ölmesi durumunda ise, cezanın yargısal yönden

³⁵ GÜÇLÜ, s. 102-103.

³⁶ KANGAL, s. 282.

kesinleşip kesinleşmediğine bakılmaksızın murisin fiilinden mirasçıları sorumlu tutulamayacağından cezanın terkinin gerekir.

Bununla birlikte, idarî yaptırımların idarî yönden kesinleşmesi ve uygulanabilir hâle gelmesi içinse yaptırım kararı verilmelidir. Yaptırım kararının kesinleşmesi için ayrıca yargı organlarınca hukuka uygun bulunması zorunlu değildir. Ancak, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'ndaki idarî para cezasını gerektiren kabahatler ile genel kolluk yetkileri kapsamında uygulanan idarî para cezalarının kesinleşmesi için bu cezalara karşı yargı yoluna başvuru hâlinde yaptırım kararının hukuka uygun bulunması gerekir. Sözelimi; emre aykırı davranış, dilencilik, gürültü, çevreyi kirletme gibi kabahatler karşılığında uygulanan yaptırım kararlarının yargısal uyuşmazlığa konu edilmesi durumunda yargısal kesinleşme gereklidir³⁷.

İlgilisi tarafından idarî para cezasının rızaen ödenmemesi nedeniyle ödeme emri düzenlenebilmesi için yargısal kesinleşmenin gerekli olduğu durumlar da vardır. Bu kapsamda, ödeme emri düzenlenebilmesi için ödeme emrinin dayanağı yaptırım kararının yargı organlarınca hukuka uygun bulunması gerekmektedir. Böylece, yaptırıma konu alacağın yargısal kesinleşmesinin zorunluluğu, idarenin alacağını tahsil etmesini engellemekte ve yaptırımın muhatabını zarara uğrama tehlikesinden korumaktadır.

Son olarak idarî para cezalarında tekerrür müessesesine değinilecek olursa, tekerrür, ihlâlâ yönelik fiilin belli bir süre içerisinde tekrar işlenmesi hâlinde ilk uygulanan ceza miktarının artırılmasıdır. Tekerrür, ilk fiil karşılığında uygulanan ceza miktarının caydırıcılığının ilgilinin nezdinde yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki, ilgili ikinci fiili nedeniyle daha yüksek miktarda idarî para cezasına muhatap olacağını bildiği hâlde hukuka aykırı davranış veya eylemde bulunmaya devam etmektedir³⁸. Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için ilgili tarafından aynı fiilin öngörülen sürede tekrar işlenmesi

³⁷ ULUSOY, İdari Yaptırımlar, s. 234-235.

³⁸ KANGAL, s. 359.

gereklidir³⁹. Aynı fiilden kasıt, fiilin tipiklik ilkesine uygunluğudur. Her maddî olayda fiilin aynılığı ihlâl bakılarak belirlenmelidir⁴⁰.

2.2. Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi ve Diğer İdarî Tedbirler⁴¹

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 16. maddesinde, idarî tedbirlerin mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlardaki diğer tedbirler olduğu ifade edilmiş, anılan Kanun'da diğer tedbirler örneklem yapılarak sayılmıştır. İdarî tedbirlerin caydırıcı özelliği bulunmamakta olup, bu tedbirler kamu hizmetlerinin sağlıklı yürütülmesi ve kamu düzeninin sağlanması fonksiyonlarını üstlenmektedir⁴². İdarî tedbirler vasıtasıyla işlendiği tarihte haksızlık oluşturmayan, fakat gelecekte haksızlık oluşturma olasılığı bulunan fiile ilişkin bu olasılığın gerçekleşmesi engellenmektedir⁴³.

Yaptırımlardan farklı olarak idarî tedbirlerin engelleme, koruma gibi amaçlara hizmet etmesi beklenir. Ancak söz konusu amaçların yerine getirilebilmesi için başvuru tedbirlerin muğlak ve sınırlarının belirsiz olmaması gerekir. Fiilin cezalandırılması esasına dayanmayan idarî tedbirler önlem mahiyetindedir. Yaptırımların ise, fiilin tekrar işlenmemesi hususunda ilgilileri disipline edici bir niteliği bulunmaktadır. Yaptırımların bu özelliği, ilgilileri ikinci kez ihlâl edici bir davranışta bulunmaktan alıkoymaya matuftur. Zira ikinci kez bir ihlâl gerçekleştiğinde ilgililer daha ağır bir yaptırım uygulanacağını kanunilik ilkesi gereğince önceden bilmektedir.

Yaptırım-tedbir ayrımı kapsamında, fiilin hem yaptırım ve hem de tedbir uygulanmasını gerektirmesi hâlinde “ne bis in idem ilkesi” ihlâl

³⁹ KANGAL, s. 355.

⁴⁰ ULUSOY, İdarî Yaptırımlar, s. 110.

⁴¹ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 16. maddesinin 2. fıkrasının iptali istemiyle yapılan başvurunun, uyuşmazlık konusu kuralın hukukî belirlilik ilkesine aykırı olmadığı, farklı nitelikte idarî tedbirler olduğu, kanun koyucunun da yeni tedbirlere ilişkin düzenleme yapabileceği, dolayısıyla idarî tedbirlerin bütünüyle yasal olarak belirlenmesi zorunluluğunun bulunmadığı gerekçesiyle reddine ilişkin Bkz. AYM, E:2007/115, K:2009/80, T:11.06.2009.

⁴² ULUSOY, İdarî Yaptırımlar, s. 175.

⁴³ ÖZEN, Mustafa, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 147.

edilmemiş olacaktır. İdarî tedbirler caydırma amacı taşımadığı için aynı fiile iki defa idarî yaptırım uygulanmamış kabul edilecektir⁴⁴. Kamu ihalesine katılan isteklinin teklifinin değerlendirme dışı bırakılması, akaryakıt istasyonunun tamamının ya da ilgili kısımlarının mühürlenmesi, ürün güvenliğine ilişkin teknik özellikleri taşımayan malların piyasadan toplatılması gibi idarî tedbirlerin uygulanması ilgili mevzuatta öngörülen idarî yaptırımların tesis edilmesini engellemektedir. Bilâkis yaptırım-tedbir ayrımı çerçevesinde kanun koyucu tarafından her ikisinin de uygulanabileceği öngörülmüştür⁴⁵.

Yargı kararlarında yaptırım-tedbir ayrımının ölçütü olarak ihlâl karşılığında öngörülen cezanın mahiyeti kabul edilmektedir. Sözgelimi, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'ndaki yasaklama idarî yaptırım niteliğindedir. 4734 sayılı Kanun'daki yasaklama yaptırımı, ticarî bir faaliyetin süreli olarak durdurulmasını ve yasaklama süresinin bitimine kadar hakkında yasaklama kararı verilen kişinin faaliyette bulunamamasını amaçlar. Danıştay da, yasaklama işleminin, ihale aşamasındaki ve/veya sözleşmenin imzalanmasından sonraki fiil veya davranışlar nedeniyle, 4734 sayılı Kanun'da belirtilen fiil ve davranışları gerçekleştirenlere yönelik belirli bir süreliğine uygulanan yaptırımı ifade ettiği görüşündedir⁴⁶.

Benzer şekilde, 4734 sayılı Kanun'un 11. maddesi uyarınca ihalelere katılmayacak isteklilerin ihalelere katılmaları hâlinde geçici teminat irat kaydının da yaptırım olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Geçici teminat, isteklilerin ihalelere katılabilmek için teminat olarak kabul edilecek değerler çerçevesinde sunmak zorunda olduğu malvarlığı unsurudur. Teminatın irat kaydıyla söz konusu unsur idarenin mülkiyetine geçmekte, isteklinin malvarlığı değeri bu unsur oranında

⁴⁴ ULUSOY, İdarî Yaptırımlar, s. 111.

⁴⁵ Örneğin, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun 20. maddesinde, bu Kanuna göre idarî para cezaları, tedbirler ve lisans iptallerinin uygulanmasının bu Kanunun diğer hükümlerinin uygulanmasına engel oluşturmayacağı, bu Kanuna göre verilen idarî para cezaları, alınan tedbirler ve lisans iptallerinin diğer kanunlar gereği yapılacak işlemleri engellemeyeceği; 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nun 20. maddesinde, bu Kanuna göre verilen idarî para cezalarının, idarî önlemlerin uygulanmasına engel teşkil etmeyeceği kurala bağlanmıştır.

⁴⁶ Danıştay 13. D, E:2014/3416, K:2018/530, T:16.02.2018.

azalmaktadır. İrat işleminin geri alınması ya da işlemin yargısal denetimi sonucunda iptal kararı verilmesi dışında istekli idareye sunduğu geçici teminat tutarı üzerinde tasarruf yetkisini kaybetmektedir. Geçici teminat iradının, isteklinin hukuka aykırı bir fiili karşılığında uygulanması öngörülen yaptırım olduğu anlaşılmaktadır.

Mülkiyetin kamuya geçirilmesine gelince, Anayasa'nın 35. maddesi çerçevesinde temel hak ve hürriyet niteliğindeki mülkiyet hakkının sadece kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlanabileceği, toplum yararına aykırı şekilde kullanılmayacağı belirlenmiştir. Bir idarî yaptırım türü olan mülkiyetin kamuya geçirilmesinde, mülkiyet hak sahibinden ilgili kurumlara geçmektedir. Burada toplum yararına aykırı kullanım neticesinde mülkiyet el değiştirmektedir⁴⁷. Belirtmek gerekir ki, mülkiyetin kamuya geçirilmesi, ceza hukukundaki müsadere ile hukukî sonuçları aynı olan, fakat karar mercii ve amaç yönünden farklılaşan idarî bir tedbirdir⁴⁸. Mülkiyetin kamuya geçirilmesi için haksızlık teşkil eden fiilin varlığı gereklidir. Kabahat için diğer unsurların bulunması zorunlu değildir⁴⁹.

2.3. Disiplin Cezaları⁵⁰

Disiplin cezaları, idarenin iç düzeninin ihlâli hâlinde uygulanan yaptırımlardır. Kamu hukukunda özel bir statüye sahip olan ilgililerin görev ve sorumluluklarına aykırı hareket etmesi statüler hukuku olan idare hukukuna da aykırılık teşkil edecektir. Çünkü, disiplin cezaları suç karşılığında uygulanan cezalardan farklı olarak idare ile statü sahibi kişi arasındaki ikili ilişkinin ihlâlinin karşılığıdır⁵¹. Kaldı ki, disiplin cezaları idare tarafından ve idare hukuku kuralları çerçevesinde uygulanarak

⁴⁷ GEDİK Doğan/YÜCE Ersoy, Bir İdari Yaptırım Türü Olarak Kabahatler Hukukunda Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi, Legal Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 86.

⁴⁸ OĞURLU, s. 96-97.

⁴⁹ KANGAL, s. 308.

⁵⁰ Disiplin cezalarının yanı sıra geçici olarak görevden uzaklaştırma, görev yeri değişikliği şeklindeki disiplin tedbirlerinin de disiplin yaptırımları olarak kabul edildiğine ilişkin Bkz. IŞIKLAR, Celâl, Teoride ve Uygulamada Kamu Disiplin Yaptırımları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 54.

⁵¹ ZANOBİNİ, s. 80.

genel cezalardan ayrılmaktadır⁵². Disiplin cezalarında aidiyet veya mensubiyetten kaynaklanan sorumluluk söz konusudur⁵³. Buradaki aidiyet veya mensubiyet gönüllülük esasına dayalı olmayıp, genellikle kanuni zorunluluktan doğmaktadır.

Belli bir hukukî statüye sahip ilgililerin idareye karşı sorumluluğu kamu hizmetinin düzenli yürütülmesi gereğinin bir unsuru olduğu gibi, idarenin iç işleyişindeki hiyerarşik ilişkiyi sağlamanın da bir aracıdır. Bu sorumluluk çerçevesinde idarenin yapılmasını emrettiği veya yasakladığı fiil ya da davranışlarda bulunmamanın/bulunmanın hukukî sonucu disiplin cezalarıdır⁵⁴. Sorumluluğun mahiyeti veya ihlâlin ağırlığı/hafifliği uygulanacak disiplin cezasını belirleyen unsurdur. Fiil ya da davranış ile ceza arasındaki mâkul denge ise idarenin ulaşmak istediği amaçla ölçülü olmalıdır⁵⁵.

Disiplin cezalarının idarî yaptırım olup olmadığı hususuna gelince, organik ve fonksiyonel ölçüt dikkate alındığında bu cezaların idarî yaptırım olarak kabulü gerekmektedir. Organik ölçüt uyarınca, disiplin cezaları idarî bir organ ya da kurul tarafından uygulanmaktadır. Disiplin cezaları düzenlenirken bu cezaları hangi makamın vereceği de belirlenmektedir. Cezayı verecek amirin, organın, kurulun tespiti öngörülebilirlik ve belirlilik ilkeleri gereğidir. Fonksiyonel ölçüt uyarınca ise, disiplin cezaları kamu hizmetinin işleyişindeki aksaklıklara karşı bir yaptırım olarak caydırıcı nitelik taşımaktadır. Diğer idarî yaptırımlar gibi, disiplin cezalarının işlevi de düzenin korunmasını sağlamaktır⁵⁶.

⁵² ARAT Nilay/BAL YALÇIN Burçak, “İdare Hukuku-Ceza Hukuku Sarkacında Disiplin Hukukunda Kanunilik İlkesini Bir Hak İhlali Kararı Üzerinden Yeniden Düşünmek”, Prof. Dr. Metin Günday Armağanı 1, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2020, s. 121.

⁵³ ULUSOY, İdarî Yaptırımlar, s. 150.

⁵⁴ ULUSOY, İdarî Yaptırımlar, s. 149.

⁵⁵ GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Cilt:2, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 778.

⁵⁶ OĞURLU, s. 105.

Disiplin cezalarının⁵⁷ türlerine değinmek gerekirse, mer'î mevzuatta disiplin cezalarının türleri arasında yeknesaklık bulunmamaktadır⁵⁸. İlgili idarenin yapısı ve işleyişi ile personelinin statüsüne göre ceza çeşitliliği değişmektedir. İdarenin emir ve yasaklarına aykırı davranılmasının yaptırımı, ilgilinin fiiline uygun düşen disiplin cezası ile tecziye edilmesidir⁵⁹. Fakat uygulamada disiplin cezası olmayan, ilgilinin eyleminin hukuken karşılıksız bırakılmaması esasına dayanan suî generis yapıda nazar-ı dikkat çekme veya yazılı uyarıya da rastlanılmaktadır. Uygulamadaki adıyla nazar-ı dikkat çekme, muhatabının daha dikkatli davranması hususunda uyarılması şeklinde tanımlanabilir. Bu tanım, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'ndaki uyarma cezasıyla aynı mahiyette olmasına rağmen nazar-ı dikkat çekmenin yaptırım olarak kabul edilmemesi ayrıldıkları noktadır. Zira nazar-ı dikkat çekme muhatabı üzerinde diğer disiplin cezalarında olduğu gibi herhangi bir hukukî sonuç doğurmamakta ve caydırıcılığı da bulunmamaktadır⁶⁰.

Fiilin aynı zamanda suç olmasının disiplin cezaları üzerindeki etkisine yönelik olarak ise, idarenin hiyerarşi gücünün uzantısı olan disiplin cezalarının idarî yaptırım niteliğinde olması, ceza hukukuna göre suç teşkil eden fiile disiplin cezasının uygulanmasına engel değildir⁶¹. Muhatabı hakkında ceza soruşturmasıyla birlikte aynı zamanda disiplin soruşturması da başlatılmakta ise de, genellikle ceza soruşturmasının sonuçlanması beklenmektedir. Ceza soruşturmasının sona erdirilmesi ya da kovuşturma aşamasına geçilerek yargılama neticesinde verilen hüküm, eylemin ayrıca disiplin yönünden

⁵⁷ Öğretideki genel kabul disiplin cezaları üzerinden sınıflandırma yapılması olmakla birlikte, salt idare hukukuyla sınırlı olarak tasnif yapılmaması ve disiplin tedbirlerinin de söz konusu tasnifte dikkate alınması çerçevesinde kamu disiplin yaptırımlarının sınıflandırılmasına ilişkin Bkz. İŞIKLAR, s. 178-179.

⁵⁸ Örneğin, disiplin cezalarının kamu görevlilerine, meslek mensuplarına ve öğrencilere yönelik olmak üzere üçe ayrıldığı, bu ayrımın da kendi içinde alt ayrımı olduğuna ilişkin Bkz. ULUSOY, Türk İdare Hukuku, s. 465.

⁵⁹ GÜNDAY, s. 237-238.

⁶⁰ GÖZLER, İdare Hukuku Cilt:1, s. 837.

⁶¹ ONAR, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları Cilt:2, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, s. 1189.

değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. İdare eylemin niteliğine uygun düşüşü ölçüde cezaya yer olup olmadığını takdir edecektir.

3. CEZA HUKUKUNDA ZAMAN BAKIMINDAN UYGULAMA

Suç ve cezada kanunilik ilkesi uyarınca harekete veya neticeye hukukî bir sonuç bağlanıyorsa bu sonucun bağlandığı zamanın tespiti gerekmektedir. Hareket veya neticeye ilişkin fiilin suç sayılıp sayılmadığı, o fiilin işlendiği anda yürürlükte olan kanun kapsamında değerlendirilecektir⁶². O hâlde zaman bakımından uygulama, fiilin işlendiği ana göre yürürlükteki kanun çerçevesinde değerlendirilmesidir. Fiilin suç olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği ve yaptırım uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin “fiilin işlendiği zaman” kriteri esas alınmaktadır⁶³.

Ceza hukuku kurallarının zaman bakımından uygulanması aynı zamanda kanunilik ilkesinin bir sonucudur. Nitekim, zaman bakımından uygulama 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddede işlendiği tarihte suç sayılmayan fiilden dolayı ilgilinin cezaî sorumluluğuna gidilemeyeceği, kanun gereği işlendiği tarih itibarıyla suç olan fiilin sonradan yürürlüğe giren kanun veya değişikliklerle suç olmaktan çıkarılması hâlinde ilgilinin cezaî sorumluluğunun ortadan kalkacağı, eğer ilgili hakkında hüküm verilmişse infazın durdurularak hükme bağlı neticeleriyle birlikte hükmün uygulanmasının sona ereceği, fiilin işlendiği tarihten sonra yürürlüğe giren kanun veya değişikliklerin ilgilinin lehine olması hâlinde geriye yürüyeceği kurala bağlanmıştır.

Kanunen zaman bakımından uygulamanın esasını ise geçmişe yürüme, derhal uygulama, ileriye yürüme ilkeleri oluşturmaktadır⁶⁴. Suçun işlendiği zaman yürürlükte olmayan kanunun yürürlüğü öncesindeki durumlara uygulanması geçmişe yürüme, yeni kanunun

⁶² ÖZEN, s. 123.

⁶³ KOCA Mahmut/ÜZÜLMEZ İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2021, s. 75.

⁶⁴ HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 70.

yürürlük süresi içerisindeki işlenen fiillere uygulanması derhal uygulama, ilga edilen bir kanunun yürürlükten kaldırıldıktan sonra işlenen fiillere uygulanmaya devam edilmesi ileriye yürümedir⁶⁵. Bu ilkeler suçun oluşması için gerekli unsurlarda, ilgilinin cezalandırılabilirliğine ilişkin koşullarda, fiilin karşılığı yaptırımlarda ve cezaya bağlı hukukî sonuçlarda yeni bir kanun veya değişiklik hâlinde değerlendirmeye tâbi tutulacaktır⁶⁶.

Eşitlik ilkesinin bir sonucu olarak kabul edilen⁶⁷ geçmişe yürüme yasağı, sadece işlendiği zaman suç sayılmayan bir fiilin cezalandırılmasında değil, suçun unsurlarında da yapılan aleyhe değişikliklerin geçmişe yürütülmesini önlemektedir⁶⁸. Fiilin işlendiği tarihten sonra yürürlüğe giren kanun veya değişiklikle suçun ceza miktarının artırılması, fiilin suç olarak nitelendirilmesinin daha kolay koşullara bağlanması, cezaya bağlı hukukî sonuçların ağırlaştırılması ilgilinin aleyhinedir⁶⁹. Bununla birlikte, kanun koyucunun öngördüğü kuralların niteliğine göre geçmişe yürüme yasağının kapsamı değişmektedir. Eğer yapılan değişiklik maddî ceza hukukuna ilişkin ise fiil işlendiği tarihten sonra yürürlüğe girdiği için esasen geriye yürümez. Ancak değişiklik şikâyet, izin veya talep gibi kovuşturmayı etkileyen şekli ceza hukukuna yönelikse aksi öngörülmedikçe ilgilinin aleyhine ya da lehine olup olmadığı dikkate alınmaksızın tamamlanmamış işlemlere derhal uygulanmalıdır⁷⁰.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda da erteleme, koşullu salıverilme ve tekerrür dışında infaz rejimine ilişkin kanun veya

⁶⁵ ÖZBEK Veli Özer/DOĞAN Koray/BACAKSIZ Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 123.

⁶⁶ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 143.

⁶⁷ ÖZKAN, s. 178.

⁶⁸ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 126.

⁶⁹ ÖZGENÇ, s. 142.

⁷⁰ TULAY, Muhammed Emre, "Kanunilik İlkesi Işığında Ceza Hukuku Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması ve Delil Elde Etme Yöntemlerinde Zaman Bakımından Uygulanma Sorunu", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, Cilt 22, Sayı 3, Beta Basım, İstanbul, 2016, s. 2734.

değişikliklerin derhal uygulanacağı belirtilmiştir. Başka bir anlatımla, bu üç istisna dışında infaz rejimi değişiklikleri ilgilinin aleyhine ya da lehine olup olmadığına bakılmaksızın yürürlük tarihinden itibaren derhal uygulanacaktır. Erteleme, koşullu salıverilme ve tekerrürde sonradan yürürlüğe giren kanun veya değişiklikler ilgilinin aleyhine ise geçmişe yürüme yasağı kapsamındadır. Kanun koyucunun bu tercihi yargılama hukukuna ilişkin kuralları içermediğinden bu yöndeki düzenlemelerde derhal uygulama ilkesi geçerlidir⁷¹.

Derhal uygulama ilkesi gereğince, yargılama hukuku ile infaz rejimine ilişkin kanunlar veya değişiklikler aksi öngörülmedikçe yürürlüğe girdiği tarihte uygulanmaya başlanacaktır. Ancak yargılama hukukunda sonradan yürürlüğe giren kanun veya değişikliğin tamamlanmış işlemler üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır⁷². Tamamlanmış işlemlerin sonradan yürürlüğe giren kanun veya değişikliğe göre yenilenmesi yargılama sürecini en başa götürür ki, yargılamanın yapılması mümkün olmaz⁷³. İnfaz rejimine ilişkin kanun ya da değişiklikler ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen istisnalar dışında derhal uygulanacaktır⁷⁴.

Usûl kurallarına ilişkin sonradan yürürlüğe giren kanun veya değişiklikler de derhal uygulanır. Bu durumun esası, usûl kurallarının kamu düzeninden olması ve her yeni yapılan değişikliğin bir öncekine kıyasla beklenen amacı gerçekleştireceği anlayışından ileri gelmektedir. Mevcut usûl kurallarının hiç değişmeyeceği düşüncesinin hukuk düzenince korunmamasından dolayı tarafların kazanılmış hakkı bulunmamaktadır. Tamamlanmış ya da tamamlanmamış usûl işlemi

⁷¹ KOCA/ÜZÜLMEZ, s. 76-77.

⁷² 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 448. maddesinde, anılan Kanun hükümlerinin tamamlanmış işlemleri etkilememek kaydıyla derhal uygulanacağı belirtilmiştir.

⁷³ Yargıtay CGK, E:2017/5.MD-1019, K:2020/507, T:08.12.2020.

⁷⁴ Ancak infaz rejiminde koşulların ağırlaştırılmasına dair değişikliklerin infazı devam eden cezalara uygulanmaması gerektiğine ilişkin Bkz. ÖZBEK/DOĞAN/BACAŞIZ, s. 124.

ayrımı, derhal uygulama ilkesinin nasıl yorumlanacağıının sınırını oluşturmaktadır⁷⁵.

Ceza hukukunda zaman bakımından uygulamada, bazen fiilin işlendiği tarihten sonra birden fazla hukukî değişiklik yapılabilir. Bu hâlde, en son yürürlüğe giren değişiklikten geriye doğru her bir değişikliğin fiil üzerindeki etkisi saptanmalıdır. Değişikliklerin etkisi birbirleriyle karşılaştırıldıktan sonra ilgilinin lehine olan kanun belirlenecektir. Böyle bir belirleme için yaptırımın türü, alt ve üst sınırı, bir başka yaptırıma dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği, yaptırımın ertelenebilir olup olmadığı, kovuşturma kriterleri ve infaz rejimi değerlendirilecektir⁷⁶. Yani, somut olay ölçütüyle lehe kanun olup olmadığı anlaşılmaktadır⁷⁷.

Kanun koyucunun lehe kanunun belirlenmesine ilişkin açıkça herhangi bir kural öngörmediği dönemde, mülga 04.04.1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 402. maddesinin 1. fıkrası uyarınca lehe kanun uygulanmaktaydı. Anılan fıkra uyarınca, mâhkumiyet hükmünün yorumunda doğan tereddüdün giderilmesi bakımından mahkemeden karar istenmesi yöntemine başvurulmak suretiyle lehe kanun belirlenmekteydi. Daha sonra 04.11.2004 tarih ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 9. maddesi ile 13.12.2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 98. ve devamı maddelerinde lehe kanunun saptanması ve uygulanmasında başvurulacak yöntem kurala bağlandı⁷⁸.

5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 9. maddesinde, eski ve yeni kanunların bir bütün olarak maddî olaya yansıtılması suretiyle elde edilecek sonuçların karşılaştırılarak lehe olan kanunun belirleneceği düzenlenmiştir. Çapraz uygulamayla hüküm tarihine kadar yürürlükteki kanun veya

⁷⁵ Yargıtay HGK, E:2017/12-2253, K:2018/1718, T:15.11.2018.

⁷⁶ HAFIZOĞULLARI Zeki/ÖZEN Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 31-32.

⁷⁷ YAŞAR Osman/GÖKCAN Hasan Tahsin/ARTUÇ Mustafa, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 239.

⁷⁸ Yargıtay CGK, E:2016/5-1238, K:2019/718, T:24.12.2019.

değişiklikleri ayrı, hükmün infazı sırasında yürürlükteki kanun veya değişiklikleri ayrı dikkate alarak lehe kanun olup olmadığı tespit edilebilecektir. Bununla birlikte, hükmün verileceği tarihte olaya uygulanması gereken kuralların sadece bir kanunda düzenlenmiş olması zorunlu değildir. Diğer bir ifadeyle, lehe kanun belirlenirken bir ceza hukuku müessesesine ilişkin farklı kanunlarda öngörülen kurallar varsa bu kurallar birlikte değerlendirilmelidir⁷⁹. Öte yandan, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 98. maddesinde de, mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 402. maddesinin 1. fıkrasına benzer bir düzenleme yapılmıştır⁸⁰.

Belirtmek gerekir ki, lehe kanun olup olmadığı incelenirken iki kanunun bütün hükümlerinin karşılaştırılmak suretiyle hangi kanunun lehe, hangi kanunun aleyhe olduğunun tespiti yerine eski ve yeni kanunun ilgili lehine olan hükümlerinin birleştirilerek üçüncü bir kanun oluşturulması ve bu kanunun lehe kanun olarak uygulanması mümkün değildir⁸¹. Yargıtay İçtihatları Birleştirme Ceza Genel Kurulu da lehe kanunun nasıl belirleneceğinin yöntemini açıklarken, fiil tarihinde yürürlükteki kanun ile daha sonra yürürlüğe giren kanunun karma şekilde uygulanmamasına karar vermiştir⁸².

Zaman bakımından uygulama ilkesi süreli ve geçici kanunlar açısından incelendiğinde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bu tür kanunların yürürlükte kaldıkları süre içerisinde işlenen fiiller yönünden

⁷⁹ ÖZGENÇ, s. 145-146.; Çapraz uygulamada hukukî kurumlara ait kuralların birden fazla kanunda bulunması hâlinde söz konusu kanunların tamamı birlikte değerlendirilir. (Yargıtay CGK, E:2017/6-82, K:2019/71, T: 05.02.2019.)

⁸⁰ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun Madde-98 (Değişik:14.04.2020-7242/41 md.) (1) a) Mâhkumiyet hükmünün yorumunda duraksama olursa veya sonradan yürürlüğe giren kanun hükmünün Türk Ceza Kanunu'nun 7. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerekirse, hükmü veren mahkemeden, b) Çektirilecek cezanın hesabında duraksama olursa ya da cezanın kısmen veya tamamen yerine getirilip getirilemeyeceği ileri sürülürse, infaz hâkimliğinden, duraksamanın giderilmesi veya yerine getirilecek cezanın belirlenmesi için karar istenir. (2) Birinci fıkra uyarınca yapılan başvurular cezanın infazını ertelemez. Ancak, mahkeme veya infaz hâkimliği olayın özelliğine göre infazın ertelenmesine veya durdurulmasına karar verebilir.

⁸¹ KOCA/ÜZÜLMEZ, s. 81.

⁸² YİBCGK, E:1937/23, K:1938/9, T:23.02.1938.

uygulanacağı belirtilerek ileriye yürürlük ilkesi uygulama alanı bulmuştur. Bu kapsamda, süreli ve geçici kanunların yürürlükte kaldığı dönemde işlenen suçlar bakımından, söz konusu kanunlar yürürlükten kaldırıldıktan sonra lehe bir kanun veya değişiklik yapılırsa yeni düzenleme geriye yürümeyecektir. Süreli ve geçici kanunlarda yapılan ilgilinin lehine olan değişikliğin uygulanamamasının nedeni, bu kanunların çıkarılma sebeplerinin ortadan kalktığı gerekçesiyle yürürlükten kalkmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, kanun koyucunun izlediği suç politikasındaki değişiklik nedeniyle süreli ve geçici kanunlar yürürlükten kalkmadığından ilgilinin lehine olan değişiklik geriye yürümez⁸³. Süreli ve geçici kanunların yürürlükte olduğu süre boyunca yapılan değişikliklerde ise, zaman bakımından uygulama hükümleri geçerli olacaktır. Zira, süreli ve geçici kanunlar yürürlükten kalkmadan önce fiil suç olmaktan çıkarılabilir⁸⁴.

Fiil ve hüküm tarihinde yürürlükte olan ya da fiil ve hüküm tarihi arasında yapılan birden fazla değişiklik ise, her somut olay çerçevesinde değerlendirilerek ilgilinin en lehine olan hükümler belirlenecektir. Kanun koyucu da 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda "kanunların" ibaresini kullanarak aradaki kanunun söz konusu belirlemenin bir unsuru olduğunu öngörmüştür. Fiil tarihi ile hüküm tarihi arasında yürürlüğe giren ve yürürlükten kaldırılan kanun veya değişiklikler aradaki kanun olarak tanımlanır⁸⁵. Aradaki kanunda ilgilinin lehine düzenleme varsa lehe kanun ilkesi uygulanacaktır⁸⁶.

4. ANAYASA MAHKEMESİ İPTAL KARARLARININ ETKİSİ

Anayasa'nın 153. maddesinde, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümlerinin, iptal kararlarının Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkacağı, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının yürürlüğe

⁸³ KOCA/ÜZÜLMEZ, s. 81.

⁸⁴ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 34.

⁸⁵ ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 96.

⁸⁶ DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 146.

gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabileceği ve iptal kararlarının geriye yürümeyeceği kurala bağlanmıştır. Yüksek mahkemenin iptal kararlarının etkisi, iptal edilen kuralın yürürlükten kalkmasıdır⁸⁷.

İptal kararları, hukukî sonuçlarını yürürlüğe girdiği tarihten itibaren doğurduğundan kural olarak geriye yürümez. İptal kararlarının bu özelliği, idarî yargıda verilen iptal kararlarıyla ayrılmaktadır. Geriye yürümeme dolayısıyla iptal kararından önce tesis edilen işlemler etkisini sürdürür⁸⁸. İdarî yargıda iptal kararları geriye yürüdüğünden işlem tesis edildiği tarihten itibaren hukuk aleminde doğmamış kabul edilir. İptal kararlarının geriye yürüyüp yürümemesi meselesi bu kararların anayasa yargısı ile idarî yargıda sahip olduğu niteliği de belirlemektedir. Anayasa yargısında iptal kararları inşaî hüviyette iken, idarî yargıda açıklayıcı hüviyettir⁸⁹.

İptal kararlarının geriye yürüyüp yürümemesi hususu adalet ile hukuk güvenliği ilkeleri arasında yapılan tercihin bir sonucudur⁹⁰. Eğer iptal kararlarının geriye yürümeyeceği mutlak olarak kabul edilirse, iptal kararı öncesinde ve sonrasında işlenen aynı fiile farklı kuralların uygulanmasının eşitsizliğe neden olacağı savunulmaktadır. Benzer şekilde henüz yargısal olarak kesinleşmemiş davaların da iptal kararının hukukî sonuçlarından etkilenmeyeceği belirtilmektedir⁹¹.

İptal kararlarının geriye yürümeyeceği kuralının dar bir biçimde yorumlanması, Anayasa'ya aykırılık iddiasının soyut ya da somut norm denetimi neticesinde haklı bulunduğu hâllerde ilgililer yönünden

⁸⁷ GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt:2, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2020, s. 814.

⁸⁸ ANAYURT, Ömer, Anayasa Hukuku (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku), 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 376.

⁸⁹ EREN, Abdurrahman, Anayasa Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 1137-1138.

⁹⁰ KUZU, Burhan, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt LII, Sayı 1-4, 1987, s. 201.

⁹¹ MEMİŞ, Emin, "Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Kuralının Sorgulanması Anayasa ve İdarî Yargı Kararları Örnekleri", Prof. Dr. Selahattin Tekinay'ın Hatırasına Armağan, Beta Basım, İstanbul, 1999, s. 469.

hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açar. İptal kararının doğurduğu hukukî sonuçtan menfaati olan herkesin yararlanması hukuk devleti ilkesinin gereğidir. Sözgelimi, ilgilinin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunun olumsuz neticelendiğinden bahisle sözleşmesinin feshedilmesine ilişkin 17.08.2018 tarihli işlemin yargısal denetiminde, Anayasa Mahkemesi'nce 19.02.2020 tarihinde işlemin dayanağı olan 4045 sayılı Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 1. maddesinin 2. fıkrasının iptaline karar verildiği anlaşılmıştır. Bu karar, 28.04.2020 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun koyucunun iptal kararının yürürlük tarihinden sonra henüz düzenleme yapmadığı dikkate alındığında, mevcut davaların Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptal edilen kural uyarınca çözümlenemeyeceği saptanmıştır. İptal kararı geriye yürütülerek işlem hukuka aykırı bulunmuştur⁹².

Yine, zabıta memuru olarak görev yapan ilgilinin Belediye Zabıta Yönetmeliği'nin 40. maddesi uyarınca meslekten çıkarılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 51. maddesinin 3. fıkrasındaki zabıta memurlarının meslekten çıkarılmasının yönetmelikle düzenleneceği yolundaki kuralın Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca iptal kararlarının derdest davalara da uygulanması gerektiği, bu hukuksal durumun doğal sonucu olarak hak veya menfaatleri ihlâl edilen ilgililerin de iptal kararının sonuçlarından yararlanabileceği, bu durumda tesis edilen işlemde hukuka uygunluk bulunmadığına karar verilmiştir⁹³. İptal edilen kuralın diğer uyuşmazlıklarda da yok hükmünde kabul edilmesinin benimsenmesi⁹⁴ dolaylı olarak yaptırımın muhatapları bakımından lehe düzenlemedir. Disiplin cezasının dayanağı kuralın iptal edilmesinden dolayı cezasızlık hâli söz konusudur. Bu cezasızlık hâli,

⁹² Danıştay 12. D, E:2020/1717, K:2020/4315, T:15.12.2020.

⁹³ Danıştay 12. D, E:2019/35, K:2019/3901, T:22.05.2019.

⁹⁴ ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, "Anayasa Mahkemesince Verilen İptal Kararlarının Zaman İçindeki Etkisi", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3, 1990, s. 6.

kanunen fiilin ihlâl olmaktan çıkarılmasıyla aynı hukukî sonuca matuftur.

İptal kararlarının derdest davalara etkisine yönelik genel bakış açısından ayrıksı olarak, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına konu edilen kural gereğince tesis edilen ve söz konusu iptal kararının verilmesinden önce tamamlanmış bir işleme karşı, iptal kararı kesinleştikten sonra idarî yargıda dava açılması hâlinde bu davanın iptal kararının sonuçlarından etkilenip etkilenmeyeceği de önem arz etmektedir. Bu konuda, iptal kararının kendiliğinden idarî yargıdaki derdest davaları etkilediği kabulünden hareketle iptal kararlarının geriye yürütmesine ilişkin yapılacak geniş bir yorumun zorlama bir yorum olacağı ileri sürülmektedir. Yöntem olarak somut norm denetimi yoluna başvurulması ve bu başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi'nin daha önce verdiği iptal kararına atıfta bulunarak durum tespitini içeren başvurunun reddine ilişkin bildirici nitelikteki kararı ilgili yargı organını bağlayacaktır⁹⁵. Böylece, Anayasa Mahkemesi'nin kesinleşmiş bir iptal kararından sonra dava konusu edilen ancak iptal kararından önce tesis edilen bir idarî yaptırımın yukarıda aktarılan usûl izlenerek iptaline karar verilmesi hukuk devleti ilkesine daha uygun düşecektir.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi iptal kararlarının yürürlük tarihini bir yıla kadar erteleme yetkisine sahiptir. Ertelemeye ilişkin bu kuralın öngörülmesinin nedeni, iptal kararının yol açacağı boşluğu önlemek ve yeni bir kural ihdası için kanun koyucuya yeterli süre vermektir. Kötünün iyisi olarak ifade edilebilecek bu durum Anayasa Mahkemesi'nin bir tercihte bulunma zorunluluğunun sonucudur. Mahkeme iptal kararının yürürlüğe girişini erteleyerek Anayasa'ya aykırı olan bir kuralın öngördüğü süre içerisinde yürürlükte kalmasını hukuken daha uygun bulmaktadır⁹⁶. Aksi takdirde, kamu düzenini etkileyebilecek olumsuz durumlar ya da hukuk boşluğuyla karşılaşılabilir⁹⁷.

⁹⁵ AZRAK, Ülkü, "Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği", Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt I, 1984, s. 163.

⁹⁶ ANAYURT, s. 377.

⁹⁷ GÖZLER, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt:2, s. 815.

Bununla birlikte, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ertelenmesi yürütme ve yargı organlarını iptal kararından bağışık kılmayacaktır⁹⁸. Ancak, somut norm denetimi sonucunda verilen iptal kararlarının yürürlüğe girişinin ertelenmesi hâlinde iptal başvurusunda bulunan yargı organının hangi kuralı uygulayacağı sorusu izaha muhtaçtır⁹⁹. Zira, yargı organının Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararını dikkate almadan uyuşmazlık hakkında hüküm kurmasının somut norm denetimini etkisizleştireceği savunulmaktadır¹⁰⁰.

Bu kapsamda, iptal kararı ileri bir tarihte yürürlüğe gireceği için Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulması üzerine verilen iptal kararının sonuçlarından yararlanması gereken ilgili taraf, yargı organlarının işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükteki kurallara göre muhakemeyi sürdürmesi hâlinde söz konusu iptal karardan yararlanamayacaktır. Yargı organları sırf iptal kararının yürürlük tarihi ertelendiği için Anayasa'ya aykırı bulunan kural gereğince karar verecektir. Sorunun çözümüne yönelik olarak, iptal kararının yürürlüğünün ertelenmesinden dolayı iptal edilen mevcut kural bağlamında yargılamanın yapılması veya hukukî yönden kesinleşmeyen işlemlerle sınırlı olarak iptal kararının uygulanması ya da kanunların Anayasa'ya uygun olma ve yargı organlarının önce Anayasa kurallarını uygulama zorunluluğu karşısında Anayasa'ya aykırılığı alenileşen bir kuralın hukuken yok hükmünde olduğunun değerlendirilmesi önerilmektedir¹⁰¹.

Çözüm önerilerinden hangisinin uygulanacağını tercihi, somut olaya ya da yorum farkına göre değişmektedir. Anayasa'ya aykırılığı saptanan kurala ilişkin iptal kararının yürürlük tarihinin ertelenmesi, idarî yaptırım kararının verildiği tarihte yürürlükte olmasından dolayı bu kural uyarınca yargısal denetimin yapılmasına engel değildir. İşlem

⁹⁸ ULER, Yıldırım, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür”, Bahri Savcı'ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 527.

⁹⁹ EREN, s. 1138-1139.

¹⁰⁰ YASİN, Melikşah, “Anayasa Mahkemesince Verilen “Ertelemeli İptal Kararlarının” Uygulanması Sorununa Danıştay'ın Yaklaşımı”, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in Anısına Armağan, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 988.

¹⁰¹ ALİEFENDİOĞLU, s. 10-11.

tarihinde yürürlükteki kurallar gereğince yargısal denetim yapılacağı yönündeki içtihat idarî bir işlem türü olan idarî yaptırımlar için de geçerlidir. Eğer iptal kararının yürürlüğe girdiği tarihten sonra yeni bir düzenleme yapılırsa zaman bakımından uygulama ilkesinin maddî fiil yönünden geçerliliği araştırılmalıdır. Sözgelimi, öğretim üyesi olarak görev yapan ilgilinin “intihal” fiilini işlediğinden bahisle, Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin 11/n maddesi gereğince meslekten çıkarma cezası ile tecziyesine yönelik 03.12.2014 tarihli işlemin iptali istemiyle yargı yoluna başvurulmuştur. Yargısal denetimde, Anayasa Mahkemesi'nin 14.01.2015 tarihli kararıyla, anılan Yönetmeliğin dayanağı 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin (b) bendinin ikinci cümlesinin iptaline karar verdiği, söz konusu iptal kararının 08.01.2016 tarihinde yürürlüğe girdiği, 02.12.2016 tarih ve 6764 sayılı Kanun'un 26. maddesi ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin yeniden düzenlendiğine işaret edilmiştir. Maddenin yeni hâlinde, cezaya konu fiilin kamu görevinden çıkarma sebepleri arasında sayılmadığı, bu fiilin üniversite öğretim mesleği görevinden çıkarma cezasını gerektirdiği, ilgilinin lehine olan bu durumun dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır¹⁰². Karardan da anlaşıldığı üzere, zaman bakımından uygulama ilkesinin değerlendirilmesi yeni düzenleme yapılmasına bağlıdır.

Disiplin cezalarında erteleme süresine atfedilen asıl değer, iptal kararının ortaya çıkaracağı boşluğun kamu düzeninin bozulmasına neden olacağı düşüncesinden ileri gelmektedir. Boşluğun düzeni ihlâl edeceğine dair yaklaşım, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığına ilişkin anayasal kural karşısında sadece yasama organını yükümlü kılmamaktadır. Disiplin cezaları yönünden ayrıksı olan bu durumda, henüz yürürlüğe girmeyen iptal kararı gereğince karar verilmesi hâlinde erteleme süresinde işlenen disiplin fiilleri ile hukuken kesinleşmemiş disiplin cezalarına yaptırım uygulanamaması söz konusu olacağından yargı organları da boşluğun düzeni ihlâlinden sorumlu olacaktır¹⁰³.

¹⁰² Danıştay 8. D, E:2016/695, K:2020/2240, T:04.06.2020.

¹⁰³ Danıştay 5. D, E:2016/42963, K:2019/6058, T:19.11.2019.

Buna karşın, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının henüz yürürlüğe girmediği tarihte söz konusu iptal kararının Anayasa'nın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesi gereğince devam eden davalara da uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Sözgelimi, ilgili, hizmet içinde taşıdığı resmî sıfatın gerektirdiği itibar ve güven duygusunu sarsacak nitelikte davranışlarda bulunduğundan bahisle, Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin 11/b-6 maddesi uyarınca kamu görevinden çıkarma cezası ile tecziyesi üzerine 20.05.2009 tarihli işlemin iptali için yargı yoluna başvurmuştur. İşlemin yargısal denetiminde, Anayasa Mahkemesi'nin 14.01.2015 tarihli kararıyla, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin (b) bendinin ikinci cümlesinin iptaline karar verdiği ve bu kararın 08.01.2016 tarihinde yürürlüğe gireceğine değinilmiştir. İptal kararının yürürlük tarihinin ertelenmesinin, iptal edilen kural çerçevesinde mevcut davaların karara bağlanacağı anlamına gelmediği belirtilerek Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığının yargı organlarını da kapsadığı vurgulanmıştır¹⁰⁴.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun bir diğer kararında da, yayın durdurma yaptırımına bağlı olarak ilgilinin bir başka program yapamayacağı kuralının iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi kararının henüz yürürlüğe girmediği tarihte işlenen fiil ihlâl olarak kabul edilmemiştir. Olayda, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesinin (z) bendinin 31.12.2005, 08.05.2006 ve 09.05.2006 tarihlerinde yayımlanan programlar nedeniyle ihlâl edildiğinden bahisle, yayının durdurulmasına ve bu süre içerisinde sunucunun herhangi bir program yapamayacağına yönelik 18.10.2006 tarihli işlem tesis edildiği görülmektedir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 33. maddesinin 1. fıkrasında yer alan ve işlemin dayanağı olan “*Bu süre içinde programın yapımcısı ve varsa sunucusu hiçbir ad altında başka bir program yapamaz.*” kuralının Anayasa Mahkemesi tarafından 21.09.2004 tarihinde iptal edildiği ve bu kararın 04.02.2007 tarihinde

¹⁰⁴ Danıştay İDDK, E:2013/826, K:2015/1654, T:29.04.2015. Aynı yönde kararlar için Bkz. İstanbul BİM 7. İDD, E:2019/1626, K:2020/15, T:07.01.2020; İstanbul BİM 7. İDD, E:2020/230, K:2020/622, T:19.02.2020.

yürürlüğe girdiği anlaşılmaktadır. İlk derece mahkemesinin, yaptırım karar tarihinde iptal kararının yürürlüğe girmediği ve daha sonra yapılan 10.07.2008 tarihli düzenlemenin aynı fiili tekrar ihlâl olarak tanımladığına yönelik gerekçesi, Anayasa'nın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesi gereğince temyiz organı tarafından hukuka uygun bulunmamıştır. Erteleme süresinin amacı, hukukî boşluğun ortaya çıkmamasına yönelik kanun koyucuya yeni bir düzenleme yapması için yeterli süre tanıma olduğundan Anayasa'ya aykırılığı saptanan kurallar çerçevesinde muhakeme sürecinin yürütülmesi beklenemez¹⁰⁵. Karara göre, iptal kararının yürürlüğe girmemesi zaman bakımından uygulama ilkesinin dikkate alınmasını engellemektedir. Kanunların Anayasa'ya uygun olma zorunluluğu ve fiilin iptal kararıyla ihlâl olma niteliğini kaybetmesi idarî yaptırımı hukuka aykırı kılacaktır.

İfade etmek gerekir ki, iptal kararının yürürlüğünün ertelendiği hâllerde Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının gerekçesi, iptaline karar verilen kuralın uygulanıp uygulanmayacağı noktasında Danıştay'ın yaklaşımını belirleyici temel etkidir. Bu nedenle, konuya özgü olarak her somut uyuşmazlıkta geçerli ortak bir kriter tespit edilemez¹⁰⁶. Bununla beraber, Anayasanın üstünlüğü ve hukuk devleti ilkesi, itiraz kurumunun etkisizleşeceği ve iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ertelenmesinin yargı organlarını bağlamayacağı şeklindeki farklı gerekçelere Danıştay kararlarında yer verildiği görülmektedir¹⁰⁷.

Son olarak, Anayasa Mahkemesi'nce aradaki kanunun iptaline karar verilmesinin idarî yaptırımlarda zaman bakımından uygulama ilkesi üzerindeki etkisine değinilecektir. Aradaki kanunun iptali hâlinde kazanılmış hak ve hukukî istikrar ilkeleri zedelenmektedir. Anayasa yargısında iptal davası, Anayasa'ya aykırı bulunan yürürlükteki kuralların hukukî varlıklarını sona erdirmeyi amaçlamaktadır. Ancak, yürürlükte olmayan aradaki kanunun bir kez de anayasal denetim sonucunda hukukî varlığının sonlandırılmasına karar verilmesi iptal

¹⁰⁵ Danıştay İDDK, E:2010/2292, K:2013/3366, T:30.10.2013.

¹⁰⁶ YILMAZ, Halit, İdare Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Zaman İçindeki Etkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 198.

¹⁰⁷ YASİN, s. 991-994.

davasının amacına uygun düşmemektedir¹⁰⁸. Bununla birlikte, aradaki kanun veya değişiklikler de anayasal denetime tâbi tutulmaktadır. Teorik olarak anayasa hukuku açısından aradaki kanun veya değişikliklerin iptalinin hukukî sonuçları bulunmasa da, yükümlendirici idarî işlemler özellikle de idarî yaptırımlar yönünden ilgili lehe olarak etkilenebilmektedir.

Sözgelimi, akaryakıt bayilik lisansı sahiplerine idarî para cezası uygulanmasına yönelik fiilin düzenlendiği aradaki kanunun iptali, yaptırım kararının yargısal denetiminde dikkate alınarak ilgiliye verilen idarî para cezası hukuka aykırı bulunmuştur. Karara konu olayda, bayilik lisansı sözleşmesinin sona ermesine rağmen bir ay içerisinde eski dağıtıcıya ait belirtilerin kaldırılmamasının 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun 7. maddesine aykırı olduğundan bahisle, anılan Kanun'un 19. maddesi gereğince ilgiliye 11.07.2012 tarihinde 147.933,00-TL idarî para cezası uygulanmıştır. Bir başka uyuşmazlık çerçevesinde Anayasa Mahkemesi'ne yapılan itiraz başvurusu sonucunda, 23.01.2008 tarih ve 5728 sayılı Kanunla değiştirilen 5015 sayılı Kanun'un 19. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendinin, Kanun'un 7. maddesinin 4. fıkrasındaki "(...) bayi, sözleşme yaptığı yeni dağıtıcının ürünlerini pazarladığı anlaşılacak şekilde faaliyetine devam eder. (...)" ibaresi yönünden 07.04.2016 tarihinde iptaline karar verilmiştir. İptal kararının 03.02.2017 tarihinde yürürlüğe girdiği göz önünde bulundurulduğunda, 24.06.2020 tarihinde anılan cezada hukuka uygunluk bulunmadığı sonucuna varılmıştır¹⁰⁹.

Danıştay bu kararında, zaman bakımından uygulama ilkesini tartışmamış ve iptal kararını geriye yürüterek yaptırımın yasal dayanağının Anayasa'ya aykırı olduğu tespitini yaparak işlemin iptaline karar vermiştir. Oysa, fiil tarihinden önce, fiil tarihinde ve fiil tarihinden sonra olmak üzere kanun koyucu tarafından dört farklı düzenleme yapılmıştır. 5015 sayılı Kanun'da yapılan 23.01.2008 tarihli değişikliğe ilişkin iptal kararının geriye yürütülmesi doğru olmakla birlikte, salt iptal kararının yürürlüğe girmesi işlemi hukuka aykırı nitelendirmek için

¹⁰⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli), 2. Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2019, s. 961.

¹⁰⁹ Danıştay 13. D, E:2014/2870, K:2020/1571, T:24.06.2020.

eksik bir gerekçedir. Her dört farklı düzenlemenin de karşılaştırılarak zaman bakımından uygulama ilkesinin uygulanabilirliği araştırılmalıdır. Nitekim, 14.02.2019 tarih ve 7164 sayılı Kanun'un 32. maddesi ile yeniden düzenlenen 5015 sayılı Kanun'un 19. maddesinde, fiil bayiler yönünden ihlâl olmaktan çıkarılmıştır.

5. SONUÇ

Anayasa'nın 38. maddesinde öngörülen işlendiği tarihte suç sayılmayan fiil nedeniyle hiç kimseye ceza verilemeyeceği, fiilin suç teşkil etmesi hâlinde kanunda öngörülen cezadan fazlasına hükmedilemeyeceği kuralı, kanunların zaman bakımından uygulanmasının anayasal dayanağıdır. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 5. maddesinde de, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun zaman bakımından uygulamaya ilişkin hükümlerine atıf yapmak suretiyle bu hükümlerin uygulanacağı kurala bağlanmıştır. Buna göre, kanun koyucu işlendiği tarih itibarıyla suç olan bir fiilin sonradan yapılan değişiklikle suç olmaktan çıkarılmasını ve fiilin suç vasfı devam etmekle birlikte sonradan yürürlüğe giren değişikliğin fiil tarihinde yürürlükte olan kanunla karşılaştırılarak ilgilinin lehine olanın uygulanmasını zaman bakımından uygulama ilkesinin ortaya çıkabileceği durumlar olarak belirlemiştir¹¹⁰.

Kanun koyucunun belirlediği durumlar dışında Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları da zaman bakımından uygulama ilkesinin değerlendirilmesinde bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar, iptal kararlarının geriye yürümeyeceği anayasal kural olarak düzenlenmişse de, yargı organlarınca bu kural katı bir şekilde yorumlanmamaktadır. Özellikle çalışmamızın konusunu oluşturan idarî yaptırımlar üzerinde iptal kararlarının yadsınamayacak ölçüde etkili olduğu çeşitli yargı kararlarından anlaşılmaktadır. Fakat bu etkinin her zaman muhataplarının lehine sonuç doğurduğunu söylemek mümkün değildir. Zira iptal kararlarının yargı organlarınca nasıl yorumlanacağına ilişkin ortak bir ilke bulunmadığı gibi, böyle bir ilkeyi hukuken belirlemenin de zorluğu ortadadır.

¹¹⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 126.

İptal kararlarının geriye yürüme meselesi bir kenara bırakılacak olsa bile, somut norm denetimi başvurusuna konu olmayan mevcut davaların iptal kararından nasıl etkileneceği, iptal edilen kurala dayanılarak alınan yaptırım kararının iptal kararından sonra dava konusu yapılması hâlinde iptal kararından etkilenip etkilenmeyeceği, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ertelenmesi söz konusu olduğunda iptal kararının mevcut davalarda dikkate alınıp alınmayacağı, aradaki kanunun iptalinin yargı organlarınca değerlendirilip değerlendirilmeyeceği öğretisi ve yargı kararlarında tartışılmaktadır. Yaptırımların muhatapları üzerindeki ağırlığı ve olumsuz etkisi bu tartışmanın önemini daha da değerli kılarak meselenin hukukî çözüm yollarının araştırılmasını gerektirmektedir.

Bu çerçevede, Anayasa'nın 153. maddesinde düzenlenen Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcı olduğu yönündeki kuralın yargı organlarını da kapsadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bağlayıcılıktan kasıt, Anayasa Mahkemesi kararlarına uygun hareket etmek zorunluluğudur. İptal kararıyla birlikte artık hukuken geçerli bir kural bulunmadığından iptal edilen kurala göre karar vermek hukuka aykırı olacaktır¹¹¹. Çünkü, yargı denetimi sonucunda verilen iptal kararıyla artık yeni bir hukukî durum ortaya çıkmaktadır¹¹². Anayasa Mahkemesi'nin erteleme yetkisini kullandığı hâllerde de esas olarak zaman bakımından uygulama ilkesinin yargısal uyuşmazlıklarda göz önünde bulundurulması hukuk devletinin gereğidir. Ancak kamu düzeni, kamu yararı gibi birtakım ölçütlerin ya da erteleme süresi içerisinde iptal kararının uygulanmasında sakınca bulunan durumların yapılacak bir anayasa değişikliğiyle somut olarak belirlenmesi önerisi sorunun çözümü açısından değerlendirilebilir¹¹³. Kanun koyucunun iptal

¹¹¹ ARMAĞAN, Servet, Anayasa Mahkememizde Kazai Murakabe Sistemi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1967, s. 147.

¹¹² BÜYÜKEREN, Sadi, "Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Kesin Hükümlerin Çatışması", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, 1996, s. 28.

¹¹³ Kamu düzeni ve kamu yararı gibi amaçlar ile hukuk devleti ilkesini bağdaştırmaya yönelik olarak, iptal kararının doğurduğu boşluğun yürütme organına kısa süreli ve bu süre içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunulacak biçimde iptal kararının gerekçesine uygun yeni bir yasal düzenleme yapma yetkisi verilebileceğine ilişkin olarak Bkz. YASİN, s. 1010.

kararının yol açtığı boşluğu kararın yürürlüğünden önce yeni bir düzenlemeyle doldurması hâlinde ise, iptal edilen kural ve yeni düzenleme karşılaştırılarak zaman bakımından uygulama ilkesi gereğince değerlendirme yapılmalıdır¹¹⁴.

KAYNAKÇA

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, “Anayasa Mahkemesince Verilen İptal Kararlarının Zaman İçindeki Etkisi”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3, 1990, s. 3-11.

ANAYURT, Ömer, Anayasa Hukuku (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku), 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

ARAT Nilay/BAL YALÇIN Burçak, “İdare Hukuku-Ceza Hukuku Sarkacında Disiplin Hukukunda Kanunilik İlkesini Bir Hak İhlali Kararı Üzerinden Yeniden Düşünmek”, Prof. Dr. Metin Günday Armağanı 1, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2020, s. 111-138.

ARMAĞAN, Servet, Anayasa Mahkememizde Kazai Murakabe Sistemi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1967.

AZRAK, Ülkü, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği”, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt I, 1984, s. 151-168.

BALTA, Tahsin Bekir, İdare Hukukuna Giriş I, TODAİE Yayınları No:117, Ankara, 1970.

BİLGE, Necip, Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

BÜYÜKEREN, Sadi, “Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Kesin Hükümlerin Çatışması”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, 1996, s. 19-38.

DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

¹¹⁴ SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 150- 151.

Şahap KAYMAK

ERDİNÇ, Burcu, “İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 2, 2012, s. 239-276.

EREN, Abdurrahman, Anayasa Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

GEDİK Doğan/YÜCE Ersoy, Bir İdari Yaptırım Türü Olarak Kabahatler Hukukunda Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi, Legal Kitabevi, İstanbul, 2011.

GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, “İdari Ceza Hukuku ve Anlamı; İdarenin Cezai Müeyyide Tatbiki”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 2, 1963, s. 115-182.

GÖZLER, Kemal, İngilizce Karşılıklarıyla Hukukun Temel Kavramları, 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.

GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Cilt:1, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Cilt:2, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt:2, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2020.

GÜÇLÜ, Yaşar, İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

GÜNDAY, Metin, İdare Hukuku, 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017.

GÜRİZ, Adnan, Hukuk Felsefesi, 13. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2018.

HAFIZOĞULLARI Zeki/ÖZEN Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2018.

HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

İŞIKLAR, Celâl, Teoride ve Uygulamada Kamu Disiplin Yaptırımları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

KANGAL, Zeynel Temel, Kabahatler Hukuku, 2. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

KARABULUT, Mustafa, İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

KOCA Mahmut/ÜZÜLMEZ İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2021.

KUZU, Burhan, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt LII, Sayı 1-4, 1987, s. 185-229.

MAHMUTOĞLU, Fatih Selami, “İdari Para Yaptırımını Gerektiren Eylemler Yönünden Yargılama Rejimi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 55, Sayı 1-2, 1996, s. 151-171.

MAHMUTOĞLU, Fatih Selami, “Suç-Kabahat Ayrımı-İdari Ceza Hukuku'nun Temelleri”, (der. İlhan Ulusan, Funda Başaran Yavaşlar), İdari Ceza Hukuku Sempozyumu, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 27-36.

MEMİŞ, Emin, “Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı ve İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Kuralının Sorgulanması Anayasa ve İdari Yargı Kararları Örnekleri”, Prof. Dr. Selahattin Tekinay'ın Hatırasına Armağan, Beta Basım, İstanbul, 1999, s. 427-477.

OĞURLU, Yücel, İdarî Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma İdarî Ceza Hukuku ve İdarî Cezalara Karşı Başvuru Yolları, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001.

ONAR, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları Cilt:2, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.

ÖZAY, İl Han, İdarî Yaptırımlar Kuramsal Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1985.

ÖZBEK Veli Özer/DOĞAN Koray/BACAKSIZ Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ÖZEN, Mustafa, Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Şahap KAYMAK

ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ÖZKAN, Gürsel, “İdari Yaptırımlar, Lehe Kanun Uygulaması ve Yargıya Güven”, International Conference on Eurasian Economies 2020, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 175-185.

SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018.

TAN, Turgut, “İdari Yaptırımlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki Güvenceler”, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük'e Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 309-326.

TAN Turgut/BAYAZIT Bahar, İdare Hukuku, 10. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.

TULAY, Muhammed Emre, “Kanunilik İlkesi Işığında Ceza Hukuku Kurallarının Zaman Bakımından Uygulanması ve Delil Elde Etme Yöntemlerinde Zaman Bakımından Uygulanma Sorunu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, Cilt 22, Sayı 3, Beta Basım, İstanbul, 2016, s. 2725-2746.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli), 2. Baskı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2019.

ULER, Yıldırım, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararları Geri Yürür”, Bahri Savcı'ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1988, s. 515-534.

ULUSOY, Ali Dursun, İdari Yaptırımlar, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.

ULUSOY, Ali Dursun, Yeni Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.

YASİN, Melikşah, “Anayasa Mahkemesince Verilen “Ertelemeli İptal Kararlarının” Uygulanması Sorununa Danıştay'ın Yaklaşımı”, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgill'in Anısına Armağan, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 985-1012.

YAŞAR Osman/GÖKCAN Hasan Tahsin/ARTUÇ Mustafa, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

YILMAZ, Halit, İdare Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Zaman İçindeki Etkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015.

ZANOBİNİ, Guido, İdari Müeyyideler, (çev. Halil Yılmaz Günal), Sevinç Matbaası, Ankara, 1964.

XIV. Uluslararası Ceza Kongresi Kararları (1-7 Ekim 1989 Viyana), Bölüm I: Ceza Hukuku İle İdari Ceza Hukukunun Ayırt Edilmesinde Hukuki ve Pratik Sorunlar, (çev. Nur Centel), Argumentum, 1990.

AYM, E:2007/115, K:2009/80, T:11.06.2009.

AYM, E:2017/166, K:2018/8, T:18.01.2018.

YİBCGK, E:1937/23, K:1938/9, T:23.02.1938.

YİBCBGK, E:1984/1, K:1984/5, T:25.06.1984.

Yargıtay HGK, E:2017/12-2253, K:2018/1718, T:15.11.2018.

Yargıtay CGK, E:2017/6-82, K:2019/71, T: 05.02.2019.

Yargıtay CGK, E:2016/5-1238, K:2019/718, T:24.12.2019.

Yargıtay CGK, E:2017/5.MD-1019, K:2020/507, T:08.12.2020.

Danıştay İDDK, E:2010/2292, K:2013/3366, T:30.10.2013.

Danıştay İDDK, E:2013/826, K:2015/1654, T:29.04.2015.

Danıştay 5. D, E:2016/42963, K:2019/6058, T:19.11.2019.

Danıştay 8. D, E:2016/695, K:2020/2240, T:04.06.2020.

Danıştay 12. D, E:2019/35, K:2019/3901, T:22.05.2019.

Danıştay 12. D, E:2020/1717, K:2020/4315, T:15.12.2020.

Danıştay 13. D, E:2014/3416, K:2018/530, T:16.02.2018.

Şahap KAYMAK

Danıştay 13. D, E:2014/2870, K:2020/1571, T:24.06.2020.

Danıştay 13. D, E:2021/4020, T:10.01.2022.

İstanbul BİM 7. İDD, E:2019/1626, K:2020/15, T:07.01.2020.

İstanbul BİM 7. İDD, E:2020/230, K:2020/622, T:19.02.2020.